

Соловьєва О. А.

Харьковский национальный аграрный университет имени В. В. Докучаева

ЭВОЛЮЦИЯ И СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы эволюции и ее влияние на современное состояние развития земельных отношений и формирования отношений собственности в Украине.

Ключевые слова: аграрная политика, земельная реформа, земельные отношения, отношения собственности.

Solovyova O. O.

Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev

EVOLUTION AND MODERN DEVELOPMENT OF THE LAND RELATIONS IN UKRAINE

Summary

Theoretical aspects of evolution and its influence on a current state of development of the land relations and formation of the relations of property in Ukraine are investigated.

Key words: agrarian policy, land reform, land relations, the relations of property.

УДК 330.34:334.021

Хусаїнов Р. В.

Одеський національний економічний університет

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Досліджено теоретичні питання формування механізму державно-приватного партнерства в системі вищої освіти України. Визначено роль закладів вищої освіти в процесі перебудови економіки України, перспективи їх співпраці з приватним сектором економіки в рамках механізму державно-приватного партнерства. Наведені переваги механізму державно-приватного партнерства для закладів вищої освіти і приватного сектору, надано авторське визначення державно-приватного партнерства в системі вищої освіти. Обґрунтовано необхідність активного запровадження механізму державно-приватного партнерства в системі вищої освіти в реаліях розвитку України.

Ключові слова: державно-приватне партнерство (ДПП), вища освіта, вищі навчальні заклади, інновації, наука, співробітництво, Україна.

Постановка проблеми. Система вищої освіти України потребує реформування у світлі посилення глобальної освітньої конкуренції і зростання вимог суспільства до якості підготовки фахівців вищими навчальними закладами (далі – ВНЗ).

Значними перепонами на цьому шляху в умовах перебудови економіки України є: невідповідність структури системи вищої освіти реаліям глобального освітнього ринку; бюджетний дефіцит фінансування системи вищої освіти України; складність залучення додаткових ресурсів, зокрема, для проведення наукових досліджень; низька ефективність управління державним майном закладів освіти тощо. Одним із доведених механізмів, що сприятиме зміні ситуації, є механізм державно-приватного партнерства (далі – ДПП). Саме тому впровадження такого механізму, що дозволить вийти всій системі вищої освіти з системної кризи, активізує розвиток партнерських відносин між державою, наукою та приватним сектором, дасть змогу закладам системи вищої освіти підвищити ефективність управління майном, сприятиме залученню позабюджетних коштів для реалізації масштабних проєктів, підвищить рівень якості викладання і проведення наукових досліджень і в цілому сприятиме активному розвитку системи вищої освіти України в умовах конкурентного глобального освітнього ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємодія держави та приватного бізнесу є об'єктом

дослідження як вітчизняних так і закордонних вчених. Зокрема, вивченню теоретико-методологічних питань становлення та розвитку державно-приватного партнерства присвятили свої праці такі закордонні та вітчизняні вчені, як Черевиков Є.Л., Єфименко Т.І. [1], Запатріна І.В. [2], Варнавський В.Г. [3], Архіпов О.Ю., Шевчук Є.В. [4], Хаам В., Копенхам Дж. [5] та інші.

Проте у вітчизняній науці державно-приватному партнерству приділено недостатньо уваги: більшість вчених зосереджуються на аналізі стану розвитку державно-приватного партнерства в сфері комунальних послуг, транспорту, розвитку інфраструктури тощо. Окремо існує велика кількість досліджень вітчизняних науковців щодо ефективності функціонування системи вищої освіти, механізмам співпраці закладів вищої освіти з приватними структурами та міжнародними організаціями. Проблеми реформування і модернізації системи вищої освіти, ролі університетів в процесі розвитку економіки, питання становлення та функціонування глобального ринку освітніх послуг знайшли своє відображення в роботах таких вчених, як Абанкіна І.В. [6], Захарін С.В.

[7; 9], Сацик В.І. [8], Грищенко І.М. [9], Фрумін І.Д. [10], Салмі Дж. [11].

Натомість, майже не існує комплексних досліджень ролі ДПП в системі вищої освіти, в становленні та розвитку конкурентоспроможних університетів, тобто таких університетів,

що зможуть конкурувати на глобальних ринках і бути лідерами національного ринку освітньо-наукових послуг.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Українські ВНЗ практично не представлені в міжнародних рейтингах університетів, за виключенням чотирьох університетів – КНУ ім. Т.Г. Шевченка, НТУУ «КПІ», НТУ «ХПІ» і Донецького національного університету, що увійшли, відповідно, до четвертої, шостої та сьомої сотні рейтингу QS World University Rankings 2013/14 р. [12]. Жодного українського вузу немає в Академічному рейтингу університетів світу (The Academic Ranking of World Universities) і в «Таймс» (The Times Higher Education World University Rankings), така ситуація свідчить про недостатній рівень глобальної конкурентоспроможності українських вузів, їх слабку представленість в світовому науково-освітньому просторі [8, с. 151].

Не менш проблемними є питання щодо структури системи вищої освіти і гострого бюджетного дефіциту. Як зазначає проф. Захарін С.В., головним побічним ефектом великої кількості ВНЗ, що функціонують в Україні є велика кількість випускників, які не можуть знайти собі роботу по спеціальності, зокрема, в 2013 році направлення на роботу отримали 156 тис. випускників – 27,2% від загальної кількості, виходить, що платники податків сплатили за підготовку спеціалістів, в яких держава не має потреби [7]. Дана тенденція характерна не лише для України і визначається як «масовізація» вищої освіти, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Системи вищої освіти, зацікавлені у збереженні і розширенні своїх обсягів, в умовах скорочення абсолютної кількості абітурієнтів природним чином прагнуть до максимізації частки випускників середніх шкіл, які вступають до ВНЗ [13].

Така політика призводить до знецінення вищої освіти, оскільки більшість ВНЗ України понизили вимоги до якісних показників навчання студентів, що в кінцевому випадку призвело до знецінення диплому про вищу освіту в очах роботодавців. Механізм ДПП зможе змінити дану тенденцію, якщо посилити взаємодію держави, приватного сектору і вищих навчальних закладів в питаннях формування замовлення на підготовку спеціалістів та посилення контролю за якістю їх підготовки.

На теперішній час досить мало опублікованих наукових досліджень присвячено висвітленню проблем впровадження механізму державно-приватного партнерства в сфері освіти, зокрема вищої освіти, в становленні та розвитку конкурентоспроможних університетів, тобто таких університетів, що зможуть конкурувати на глобальних ринках і бути лідерами національного ринку освітньо-наукових послуг. Виділені вище питання, а також відсутність дієвої нормативно-правової бази в питаннях виникнення взаємовідносин між державою і приватним бізнесом, відсутність досвіду таких партнерств – стримують впровадження державно-приватного партнерства в цілому і в системі вищої освіти зокрема, що обумовлює актуальність досліджень даного питання задля сприяння економічного і соціального розвитку України.

Мета статті. Метою дослідження є розробка теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо активізації механізму державно-приватного партнерства в системі вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід однозначно свідчить, що вища освіта і наука як

спеціалізовані галузі діяльності без взаємної інтеграції і тісної взаємодії між собою, а також з приватним сектором економіки втрачають дієздатність і стають менш конкурентоздатними. Саме тому в розвинутих країнах активно протікають інтеграційні процеси взаємодії держави і бізнесу, науки і промисловості, науки і освіти, що дають значний синергетичний ефект [4, с. 13-14].

На наш погляд, саме в сутності послуг і ринкової ніші криється основна суть закладів системи вищої освіти, як специфічних інституцій, що не лише виконують функції надання послуг, а і задовольняють потреби суспільства. Послуги закладів вищої освіти ми відносимо до суспільно-важливих, адже вони не лише забезпечують економічну ефективність діяльності закладів вищої освіти, а і напряду впливають на становлення і розвиток суспільства, шляхом формування інтелектуальної еліти. Партнерство в суспільних послугах сприяє підвищенню ефективності управління в даній сфері і конкурентоздатності всієї економіки. Таке партнерство: «...допомагає уникнути можливого негативного ефекту від виключної прерогативи держави на власність і надання послуг, з однієї сторони, і повної приватизації, з іншої» [14, с. 83].

На думку виконавчого директора Національного фонду підготовки кадрів (РФ) Аржанової І.В.: «Університети важливі. Саме в них відбувається формування людського капіталу, який працює на економічний розвиток країни, і в тому числі, на становлення глобальної економіки. В університетах формується еліта, люди, що здатні вирішувати політичні і економічні питання як на національному, так і на глобальному рівнях...» [15, с. 4].

Сфера суспільних послуг останніми роками характеризується стрімким розвитком і посиленням її ролі в глобальній економіці.

У сфері суспільних послуг на теренах ЄС в цілому в 2010 році працювало 65,7 млн. чоловік або 29,5% зайнятих; на них припадало 22,1% інвестицій ЄС-27 і 26,7% доданої вартості. Ці цифри вище докризових 2006 року відповідно на 5, 3, 15%. В силу інтелектуалізації виробництва, старіння населення в країнах ЄС роль суспільних послуг і партнерства в них держави і приватного капіталу буде зростати [16, с. 12, 27].

Одним із інструментів, що сприятимуть стрімкому розвитку галузі вищої освіти, підвищенню її конкурентоспроможності в глобальному освітньому просторі є інститут державно-приватного партнерства.

Державно-приватне партнерство представляє собою інституційно і організаційно оформлену взаємодію суб'єктів публічного управління і приватного сектору на взаємовигідних умовах з метою покращення якості надання суспільно-важливих послуг і посилення їх економічної і соціальної ефективності. Партнерство є потужним і дієвим інструментом модернізації державного сектору економіки, підвищення ефективності державних витратків завдяки впровадженню ринкових механізмів стимулювання господарської діяльності в сфері переважної відповідальності держави. Як зазначають науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України, наявність розвинутого інституційного середовища партнерства у різних державах є істотним чинником їхньої конкурентоспроможності [1, с. 5].

На думку Брайловського І.А.: «За рахунок об'єднання активів держави з інвестиційними, управлінськими, мотиваційними та іншими ресурсами приватного сектору, можна досягти си-

нергетичного ефекту й забезпечити підвищення ефективності використання потенціалу, що знаходиться у розпорядженні суспільства, для вирішення соціально важливих завдань. Взаємозалежність двох секторів веде до зростаючої необхідності взаємодії та кооперації» [17, с. 15].

Слід зауважити, що об'єктивною основою запровадження механізму ДПП в галузі вищої освіти є ключова роль вищого навчального закладу в розвитку інноваційної економіки, окрім того, вищі навчальні заклади є ключовим суб'єктом формування людського капіталу країни, саме ці фактори і визначають взаємну зацікавленість у співробітництві державних і приватних навчальних закладів і бізнес-спільноти, що реалізується в рамках конкретних форм державно-приватного партнерства. Посилення ролі «інтелектуального фактору» в економіці країни, коли успіх різних секторів економіки залежить від якісних характеристик задіяного в них людського капіталу, створення сприятливих інституційних умов для інвестиційних вкладень в механізми формування і підтримки людського капіталу, використання якого забезпечує інноваційний розвиток економіки, є тими факторами, що сприяють активному використанню механізму державно-приватного партнерства в умовах економіки України.

Державно-приватне партнерство визнається багатьма країнами і міжнародними інституціями як дієвий механізм активізації економіки. При розробці і реалізації стратегій інноваційного розвитку в розвинутих країнах Заходу важливе значення відводиться створенню організаційно-правових умов для формування партнерства, що об'єднують в різних комбінаціях приватні компанії, університети, урядові структури, громадські організації, професійні об'єднання, державні компанії, органи регіональної влади і незалежні науково-дослідні структури для спільного досягнення конкретних науково-технічних результатів.

Голландські спеціалісти в галузі державного управління В. Хаам та Дж. Копенхам дають таке визначення ДПП: «Тривала у часі кооперація між учасниками приватного і державного секторів, що дозволяє їм спільно розробляти продукти та послуги, а також розподіляти ризики, видатки і ресурси, пов'язані з наданням цих продуктів та послуг» [5, с. 593-616].

Російський вчений Варнавський В.Г. пропонує таке трактування поняття «державно-приватне партнерство»: «Державно-приватне партнерство представляє собою юридично оформлену (як правило, на фіксований термін), що передбачає соінвестування і розподіл ризиків, систему відносин між державою і муніципальним утворенням, з одного боку, та громадянами і юридичними особами – з іншого, предметом якої виступають об'єкти державної та/або муніципальної власності, а також послуги, що виконуються і надаються державними і муніципальними органами, організаціями, установами та підприємствами» [3, с. 46].

Найбільш розповсюдженою із формальних є точка зору на сутність ДПП як на контрактну угоду між державним агентом і приватним сектором, яке дозволяє останньому приймати участь в наданні суспільних благ. Тобто це форма взаємодії бізнесу і держави, що передбачає використання технічних, фінансових та управлінських ресурсів приватного сектору для досягнення задач, що поставлені державою [4, с. 38].

У рамках Європейського Союзу існують великі відмінності в національних підходах до ДПП. Лі-

дером в розвитку ДПП визнана Великобританія, що дотримується ліберальної англосаксонської моделі розвитку, де ДПП пов'язано на дві третини з двома сферами, що відіграють ключову роль в формуванні людського капіталу – з освітою і охороною здоров'я [18, с. 8, 10]. ДПП отримало розповсюдження в Німеччині, Франції, Іспанії і інших країнах ЄС. У багатьох країнах вироблені на основі ДПП послуги продають державі.

У Зеленій книзі ЄК запропоновано розрізняти державно-приватне партнерство контрактної природи – партнерства держави і приватного сектору виключно на базі контрактних зв'язків, і інституціональне ДПП зі змішаним капіталом (див. рис. 1) [19, с. 8].

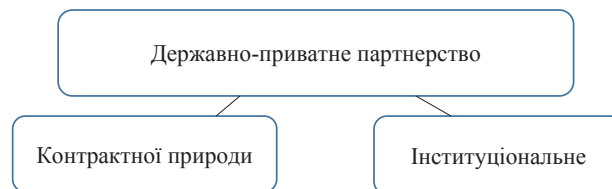

Рис. 1. Різновиди державно-приватного партнерства

У першому випадку мова йде про концесію, в другому – про спеціально створювані структури за участі держави (в якості акціонера, гаранта виконання соціальних зобов'язань) і приватного контрагента, що забезпечує фінансування і ноу-хау. Дана класифікація вкладається в поняття ДПП в загальноприйнятому сенсі [20, с. 160].

Незважаючи на визнання цієї форми співпраці в зарубіжних країнах одним із найважливіших інструментів підвищення національної конкурентоздатності, втілення механізмів державно-приватного партнерства в українську практику відбувається вкрай повільно. Невирішеність цілого переліку методологічних питань переходу до партнерських відносин держави і бізнесу, відсутність досвіду такого партнерства, недосконалість нормативно-правової бази, бюрократичні бар'єри і відсутність розуміння ролі ДПП в питаннях розвитку економіки країни стримують активізацію впровадження механізму ДПП в Україні. Прийняття Закону «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI 1 липня 2010 року (далі – «Закон про ДПП») [21] не вирішило існуючі неузгодженості в питаннях реалізації проєктів на основі ДПП.

За останні 20 років відбулося зростання ролі вищої освіти. В цьому контексті зростає попит зі сторони студентів та роботодавців на вищі кваліфікації (магістерський та докторський ступені) з потужним практичним компонентом. Студенти зацікавлені в отриманні таких знань, які зможуть допомогти їм після закінчення вищого навчального закладу знайти достойну роботу з відповідним рівнем компенсації, а роботодавці зацікавлені в залученні фахівців, що володіють сучасними знаннями і мають відповідні професійні і особистісні компетенції. Відповідно до наведених вище тенденцій і виникає потреба у партнерстві учасників ринку праці та закладів системи вищої освіти. Подібна співпраця сприяє підвищенню ефективності системи функціонування закладів вищої освіти, сприяє активізації наукових досліджень на актуальні теми, що можуть бути цікаві реальному сектору економіки для подальшого впровадження у виробничий процес. Ще одною перевагою партнерства є можливість розділення видатків між учасниками партнерства на проведення науково-

дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Існує цілий ряд факторів, що відображають переваги ДПП для закладів системи вищої освіти (див. табл. 1).

Таблиця 1
Переваги державно-приватного партнерства для вищих навчальних закладів і приватного сектору

Переваги для вищих навчальних закладів:	Переваги для приватного сектору:
Залучення додаткових фінансових ресурсів (приватні інвестиції) і сучасного матеріально-технічного обладнання.	Протекціонізм і підтримка держави (в особі уповноваженого органу) в реалізації спільних проектів ДПП.
Підвищення економічної і бюджетної ефективності проектів.	Можливість залучення кредитів під гарантії держави для реалізації проектів ДПП з установами системи вищої освіти.
Розподіл ризиків при реалізації проектів.	Розподіл ризиків в процесі реалізації і експлуатації проекту.
Залучення управлінського і інтелектуального капіталу приватного сектору.	Залучення наукового і інтелектуального капіталу сектору вищої освіти.
Зниження частки бюджетного фінансування, самокупність певних напрямків діяльності ВНЗ.	Прозорість процедур, чітка регламентація процесу реалізації проекту.
Висока репутація в очах абітурієнтів, студентів та науково-освітньої спільноти, міжнародних партнерів.	Податкові пільги при реалізації проектів ДПП в сфері вищої освіти.
Підвищення рейтингу ВНЗ у відповідності до критеріїв міжнародних і національних рейтингів університетів.	Підвищення репутації в суспільстві завдяки спільним проектам з установами вищої освіти.
Допомога випускникам у працевлаштуванні. Активна участь роботодавців у навчальному процесі.	Отримання нових знань і нових «ефектів» від спільної діяльності.
Можливість залучення передових технологій при реалізації спільних проектів.	Доступ до передових наукових досліджень, можливість їх апробації в умовах ринку.

Джерело: складено автором

Економічна сутність державно-приватного партнерства в сфері освітніх послуг проявляється в його втіленні як інституту забезпечення взаємовигідної співпраці держави, бізнесу та суспільного сектору в галузі відтворення людського капіталу з метою забезпечення узгодженого і збалансованого розвитку ринку праці і ринку освітніх послуг [4, с. 54].

Архіпов О.Ю. та Шевчук Є.В. дають таке визначення державно-приватного партнерства в сфері освітніх послуг: «Взаємодія державних освітніх установ і структур бізнесу або недержавних освітніх установ і держави на контрактній або інституційній основі з метою розподілу ризиків, прибутків та ресурсів між сторонами» [4, с. 56].

Для ефективного здійснення партнерства, заклади системи вищої освіти повинні представляти собою потужні науково-навчально-виробничі комплекси, що здатні запропонувати ринку новітні розробки. З цією метою авторам вважається за необхідне провести реформування кількості вищих навчальних закладів країни, в сторону їх зменшення шляхом об'єднання за принципом спеціалізації.

Станом на початок 2013-2014 навчального року в Україні функціонувало 325 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, де навчалос

1723,7 тис. студентів [22]. Така кількість вищих навчальних закладів не відповідає потребам сьогодення, коли значна частка випускників загальноосвітніх навчальних закладів отримує вищу освіту закордоном, а кількість іноземних студентів з року в рік суттєво зменшується. Бюджетний дефіцит і демографічна криза також внесли свої корективи, зокрема, внаслідок зменшення фінансування діяльності ВНЗ з боку держави і зменшення кількості вступників до вищих навчальних закладів, останні вимушені приймати на навчання на умовах контракту всіх бажаючих, що призвело до погіршення рівня підготовки спеціалістів і надало системі вищої освіти рис масовості і загальнодоступності.

Партнерство в сфері вищої освіти є одним із дієвих механізмів залучення додаткового фінансування в діяльність вищих навчальних закладів. Моделі такої взаємодії в кожній країні мають свої особливості. Узагальнено, за дослідженнями російських вчених, механізмами взаємодії держави з приватним капіталом можна умовно виділити моделі або різновиди, що характеризуються певними рисами:

1. Партнерську.
2. Патерналістську (жорстку або м'яку).
3. Конфронтаційну.

Першу модель характеризує відсутність тиску на приватний капітал зі сторони держави, намір налагодити діалог, співробітництво.

Другу модель в жорсткому вигляді характеризує встановлення повного контролю зі сторони держави, коли вона в режимі державного капіталізму направляє підприємницьку діяльність. В м'якому варіанті держава не втручається в неї при умові повної лояльності приватного капіталу до влади. Уряд, в свою чергу, сприяє капіталу, наданому бізнес-структурами, в його діяльності в країні і за її межами. Це конкретизується і в фінансовому контексті, і в господарській (і не тільки) політиці.

Насамкінець, гіпотетично можливий третій, конфронтаційний тип взаємовідносин держави і приватного капіталу – при небажанні бізнесу працювати на умовах державного патерналізму. Вочевидь, що в таких умовах функціонування компаній може закінчитися тим, що компанія йде з ринку [20, с. 33-34].

Саме від того, яка модель буде лідируючою в системі ДПП в Україні, залежить ефективність впровадження проектів державно-приватного партнерства в сфері вищої освіти.

Розглядаючи можливість активного запровадження інституту державно-приватного партнерства, слід розглянути розповсюджені на сьогоднішній день форми і механізми ДПП в освіті. Найбільш розповсюдженими на сьогоднішній день формами і механізмами ДПП в освіті представлені в таблиці 2.

Слід зазначити, що деякі з них активно використовуються провідними ВНЗ України. Зокрема, більшість вищих навчальних закладів мають свої благодійні фонди, що є аналогічними за ідеєю до ендавмент-фондів (endowment) провідних університетів світу, але за структурою, принципами управління і формування абсолютно різняться. З 1995 року в Національному університеті «Києво-Могилянська Академія» (далі – НаУКМА) функціонує Міжнародний благодійний фонд «Відродження «Києво-Могилянської академії», донорами якого є випускники, приватні компанії та інші благодійники. У рамках даного фонду діє Фонд випускників, що працює за принципом ен-

давменту і надає благодійну допомогу адміністрації НаУКМА, професорсько-викладацькому складу та студентству [23].

Таблиця 2
Класифікація форм і механізмів ДПП
в сфері освітніх послуг

Форми ДПП	Механізми ДПП в освіті
Інституційна	- Ендавмент-фонди - Фонди цільового капіталу - Інститути суспільної участі (суспільні, управляючі (керуючі), піклувальні і інші ради) - Технопарки - Центри трансферу технологій - Ресурсні центри - Центри колективного користування - Спільні освітні структури
Програмно-проектна (контрактна)	- Стипендіальні програми - Гранти - Концесії - Довгострокова оренда - Інвестиційні контракти - Освітні ваучери - Освітні кредити - Стажування студентів на підприємствах з майбутнім працевлаштуванням

Джерело: [4, с. 56]

Дієвими є також механізми залучення фінансування для виконання наукових та науково-технічних робіт на замовлення підприємницького сектору.

Як зазначено у виданні ОЕСР «OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013», найкращі фундаментальні дослідження виконуються в університетах та державних науково-дослідних організаціях. Всього витрати на дослідження і розробки в системі вищої освіти склали 0,4% ВВП країн ОЕСР і збільшуються протягом останніх десяти років. Уряд має два основні режими прямого фінансування досліджень і розробок: інституційний та на основі проектів. Інституційне фінансування може допомогти забезпечити стабільне фінансування наукових досліджень на довгостроковий період, в той час як фінансування на основі проектного підходу сприяє конкуренції і досягненню стратегічних цілей. У таких країнах як Данія, Ізраїль, Нова Зеландія, Австрія і Німеччина, інституційне фінансування є основним механізмом, в той час як Бельгія та Корея в основному покладаються на фінансування проекту [24, с. 102].

Як зазначають російські вчені, державно-приватне партнерство забезпечує механізм залучення приватних інвестицій в розвиток освітніх установ, не даючи при цьому права здійснювати приватизацію установ, тим самим створює умови для взаємного інтересу держави і бізнесу. Особливістю ДПП є те, що підприємницькому сектору передається не власність, яка належить державі, а лише право на управління власністю і її використання в інтересах вирішення конкретної задачі [4, с. 32].

Значною перешкодою на шляху активізації ДПП є те, що більшість виробничих потужностей вітчизняних підприємств є застарілими, ресурси підприємницького сектору орієнтовані в значній мірі на закупівлю обладнання і новітніх розробок (програмне забезпечення тощо) за кордоном, при цьому, пропоновані системою освіти передові розробки переважно затребувані закордонними компаніями і установами. Тобто учасники ДПП не можуть знайти спільної точки дотику, що також

пов'язано із існуючою інформаційною закритістю наукових розробок вищих навчальних закладів, внаслідок невміння проводити дієву інформаційну політику керівниками освітніх установ. В Україні є приклади успішної діяльності вищих навчальних закладів в напрямку трансферу технологій і популяризації наукових розробок.

Показовим прикладом є Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова (далі – ОНУ), який в рамках науково-дослідної частини університету об'єднав відділ з питань інтелектуальної власності, відділ інновацій і трансферу технологій та Центр «Інноваційний офіс», який було створено в результаті участі ОНУ у програмі TEMPUS «Університети для інновацій». З метою рекламування та комерціалізації завершених розробок ОНУ здійснено видання «Інноваційні розробки Одеського національного університету», в якому всі зацікавлені сторони зможуть знайти інформацію щодо наукових та науково-дослідних розробок вчених ОНУ, відомості про розробки університету, які захищені патентами України надані також Експертній Раді ДП «Український інститут промислової власності» для розміщення в базі даних «Перспективні винаходи України» [25].

У свою чергу, основними труднощами в трансфері технологій та комерціалізації науково-технічних та технологічних розробок вищих навчальних закладів є те, що вони, як правило, не доведені до промислового зразка та на них відсутня відповідна технічна та технологічна документація.

Через відсутність в Україні наукової бази з експериментальним виробництвом переважна більшість інноваційних розробок залишається на рівні лабораторних результатів та лабораторних зразків. На думку вчених, ВНЗ мають достатній інноваційний і науковий потенціал, ключова проблема їх інноваційної і науково-технічної діяльності полягає не у відсутності інноваційних наукових розробок, а в переводі фундаментальних інновацій на рівень прикладних і технологічних розробок, що організовані на мові, зрозумілій бізнесу і суспільству [26, с. 15].

Таким чином, визначення державно-приватного партнерства у системі вищої освіти в контексті даної статті розуміється нами як спільна і погоджена діяльність держави і приватного бізнесу, що направлена на активізацію розвитку інституцій вищої освіти країни, посилення економічної спроможності навчальних закладів, підвищення рівня фінансового і соціального забезпечення суб'єктів освітньо-наукового процесу, досягнення поставлених цілей приватного бізнесу в процесі партнерства, розподіл можливих економічних і соціальних ризиків і відповідальності між учасниками даного партнерства.

Висновки і пропозиції. В умовах ринкової економіки та переходу до моделі «економіки знань» система вищої освіти стає локомотивом змін. Системні кризи, прогалини в механізмах державного та регіонального управління, брак фінансових ресурсів призвели до значного занепаду суб'єктів системи вищої освіти, зокрема вищих навчальних закладів. Держава, як і раніше, буде відігравати провідну роль у всіх економічних процесах, що відбуваються в країні, в той самий час, відкритість ринків і процеси глобалізації вимагають від неї налагодження тісної взаємодії з представниками приватного бізнесу для досягнення більшої ефективності. Визнаючу у всьому світі формою такої взаємодії є державно-приватне партнерство.

На нашу думку, основною метою впровадження державно-приватного партнерства в системі вищої освіти є підвищення фінансово-економічного, матеріально-технічного, інтелектуального рівня закладів вищої освіти та посилення процесу інтеграції навчальних закладів з науковими і підприємницькими структурами для досягнення стійкого економічного зростання суб'єктів партнерства,

посилення міжнародної конкурентоспроможності і модернізації економіки країни в цілому.

Врегулювання існуючих неузгодженостей і наявність політичної волі на найвищому державному рівні здатні подолати існуючі перепони, що стоять на шляху активного впровадження державно-приватного партнерства в системі вищої освіти України.

Список літератури:

1. Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки : монографія / [Єфименко Т.І., Черевиков Є.Л., Павлюк К.В. та ін.] за заг. ред. чл.-кор. НАНУ Т.І.Єфименко . НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 372 с.
2. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку : кол. моногр. / за ред. д-ра екон. наук М.І. Скрипниченко. НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 720 с.
3. Варнавский В.Г. Государственно-частное партнерство: некоторые вопросы теории и практики // *Мировая экономика и международные отношения*, 2011. – № 9. – С. 41-50.
4. Архипов А.Ю., Шевчук Е.В. Государственно-частное партнерство как институт модернизации сферы образовательных услуг: международный и отечественный опыт : монография / А.Ю. Архипов, Е.В. Шевчук. – М. : Вузовская книга, 2013. – 196 с.
5. Van Ham, Hans, and Joop Koppenjan. *Building Public-private partnerships: assessing and managing risks in port development*. 2001. – P. 593-616.
6. Абанкина И. В., Абанкина Т. В. Место вузов в новой экономике: стратегии и угрозы // *Отечественные записки*, 2013. – Т. 4, № 55. – С. 171-181.
7. Захарин С.В. Нужно ли поголовное высшее образование? // «Зеркало недели. Украина». – 25.04.2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gazeta.zn.ua>.
8. Сацк В. И. Детерминанты глобальной конкурентоспособности университетов: в поисках эффективной стратегии развития высшего образования на Украине // *Вопросы образования*, 2014. – № 1. – С. 134-161.
9. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАПН України І.М. Грищенка. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 478 с.
10. Фрумин И. Д., Лоляка П. К., Карной М., Тилак Дж., Добрякова М. С., Ронг В. Массовое распространение высшего образования в странах БРИК // В кн.: *Федеральный справочник. Образование в России Т. 9. М.: Издательский центр «Президент»*, 2013. – С. 203-212.
11. *The Road to Academic Excellence: The Making of World-Class Research Universities* / Ed. by P. G. Altbach, J. Salmi. Washington: TheWorldBank, 2011.
12. QS World University Rankings [Electronic Resource]. – Mode of access : <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings>.
13. Аналітична записка «Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/>.
14. Blahy A. Some Aspects of European Economic Area and Competitiveness // *Society and Economy*, 2005. – Vol. № 27, № 1. – P. 83.
15. Аржанова И. В. Формирование партнерств и создание условий для развития университетов // *Вестник международных организаций*, 2010. – Т. 5, № 3. – С. 4-11.
16. *Mapping evolutions in Public Services in Europe: towards increased knowledge of industrial relations*. Cambridge : СЕЕР, 2013, May. – P. 12, 27.
17. Брайловський І.А. Державно-приватне партнерство як угода про взаємовигоди / І.А. Брайловський // *Наукові записки Національного університету «Острозькаакадемія»*. Серія «Економіка» : збірник наукових праць / ред. кол. : І.Д. Пасічник, О.І. Дем'янчук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 15-18.
18. Public-Private Partnerships in Europe – before and during the Recent Financial Crisis / Kappeler A., Nemoz M. Luxembourg: European Investment Bank, 2010. – July. – P. 8, 10.
19. *Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions*. Brussels, 30.04.2004. – P. 8.
20. Клинова М.В. Теория и практика партнерства государства и частного капитала в европейских странах : дис. ... доктора экон. наук : 08.00.14 : защищена 20.05.14 / Клинова Марина Вилениновна. – М., 2014. – 383 с.
21. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс] : Закон України [прийнятий Верховною Радою 01 липня 2010 р. № 2404-VI]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
22. Статистичні дані про вищі навчальні заклади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
23. Випускники повертаються до стін Alma Mater [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alumni.ukma.kiev.ua/projects.html>.
24. OECD (2013), *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013*, OECD Publishing [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dx.doi.org/10.1787/sti_scoreboard-2013-en.
25. Драгуновська О.І. Впровадження інновацій як ключова діяльність університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://innocentre.onu.edu.ua>.
26. Шереги Ф.Э., Ключарев Г.А. Партнерское взаимодействие компаний, вузов и научно-исследовательских организаций для реализации научных программ и инновационного производства. (Концептуальная программа и метод социологического исследования) : метод. пособ. по прикладной социологии для социологических факультетов университетов. Выход 4 / Ф.Э. Шереги, Г.А. Ключарев. – М. : ЦСПиМ, 2013. – 211 с.

Хусаинов Р. В.

Одесский национальный экономический университет

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы формирования механизма государственно-частного партнерства в системе высшего образования Украины. Определена роль учреждений высшего образования в процессе преобразований экономики Украины, перспективы их сотрудничества с частным сектором экономики в рамках механизма государственно-частного партнерства. Приведены преимущества механизма государственно-частного партнерства для учреждений высшего образования и частного бизнеса, приведено авторское определение государственно-частного партнерства в системе высшего образования. Обоснована необходимость активного внедрения механизма государственно-частного партнерства в системе высшего образования в реалиях развития Украины.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство (ГЧП), высшее образование, высшие учебные заведения, инновации, наука, сотрудничество, Украина.

Khusainov R. V.

Odessa National Economic University

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

Summary

Theoretical issues of the formation of the mechanism of public-private partnership (PPP) in the system of higher education of Ukraine are studied. The role of higher educational institutions in the process of Ukraine's economy transformations, the prospects of their cooperation with the private sector of economy within the framework of the mechanism of PPP are specified. The advantages of the mechanism of PPP in the system of higher education and private business are presented, the author's definition of PPP in the system of higher education is formulated. The necessity of active introduction of the mechanism of public-private partnership in the system of higher education in the realities of development of Ukraine is substantiated.

Key words: public-private partnership (PPP), higher education, university, innovation, science, cooperation, Ukraine.

УДК 330.1(477)

Черленяк І. І.

Курей О. А.

Ужгородський національний університет

КОНСТРУКТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПТІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ ТА ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовані та узагальнені наявні в сучасній економічній думці підходи до трактування поняття конкурентоспроможності країни. Визначені основні детермінанти концептів «конкурентоспроможність країни» та «конкурентоспроможність економіки». Досліджена роль структурних складових у формуванні кумулятивного ефекту інтегральної конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: конкурентна боротьба, конкурентоспроможність країни, конкурентоспроможність економіки, модель економічного розвитку, міжнародна конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Структурно-функціональні компоненти української економіки в цілому та вітчизняні економічні агенти зокрема не можуть поки що заволодіти адекватними позиціями у міжнародному поділі праці. Це на сучасному посткризовому етапі розвитку світової економіки значно обумовлює залежність України від коливань світової економічної кон'юнктури. До того ж новітні «криза постачання» енергоресурсів та «криза збуту», які обумовлені зовнішньополітичними факторами, далі погіршують перспективи традиційних експортоорієнтованих сегментів національної економіки: металургії, хімічної промисловості, машинобудування. Ці факти економічного «недорозвитку» ще раз засвідчують: сировинно орієнтована експортна модель економіки, яка спиралася на конкурентні переваги, що виникали значною мірою завдяки дешевизні енергетичних і трудових ресурсів, сьогодні вже

критично безперспективна. Ця низькофакторна модель конкуренції використовується суто для збагачення фінансових-промислових груп афілійованих з «олігархатом», а не для розширення внутрішнього національного ринку, умов посилення 5-го технологічного укладу та передумов розвитку в лоні національної економіки зон росту виробництв 6-го і 7-го технологічних укладів. Низькофакторна модель конкуренції ще донедавна при підтримці пропаганди «олігархів» створювала ілюзію міжнародної конкурентоспроможності національної економіки та ілюзію успішності обраної економічною та політичною владою країни моделі модернізації. Саме ця ілюзія гальмує вирішення ключових системних суперечностей і форсуванню зусиль щодо структурних зрушень. Сьогодні відкладання структурно-функціональної перебудови економіки, проведеної в коєволюції з розв'язанням системних суперечностей ресурсного